biex ir-riħ itajjar il-qoxra u l-ħliefa u joħodhom miegħu. Trid tferra' aktar minn darba – sakemm it-tewn jindaf.

Il-kelma "ilebleb" jien insibha interessanti mmens. Missirijietna kienu jużawha aktar minna, kif tixhed il-kitba l-qadima. Il-kwiekeb **ilebilbu** fis-sema billejl, in-nar **ilebleb** meta jheġġeġ bil-qawwi, il-bnadar **ilebilbu** fir-riħ. Illum għadna nużaw il-kelma meta xi ħadd ikun, ngħidu aħna, imlebleb għal sigarett, u meta jirnexxielu jaqta' s-sigaretti xorta jibqa' bil-leblieba tagħhom, – għax il-ħuġġieġa tax-xewqa xorta tibqa' tlebleb fih. Min jaħdem in-nar isemmi "l-istilla tat-tleblib" – għax id-dawl tagħha jaqa' 'l isfel f'ħafna biċċiet ilebilbu fl-ajru. Xi ġmiel ta' kliem. Ifakkarni f'kelma oħra li kien jgħid missieri Toni Pace mill-Qrendi. Darba minnhom qalli: "Kont TIEWI għal ikla bebbux" – jiġifieri kelli xewqa kbira, kienet se taqagħli żaqqi għal ikla bebbux. Id-dizzjunarji jagħtu l-kelma TIWI, u jfissruha bħala "konkupixxenza"! Dnub li kliem bħal dan jintilef mar-riħ.

Imma nkomplu fuq it-tewm. Għall-ħabta ta' Novembru, it-tewm li tkun ħżint ikun wasallu iż-żmien li jiċċaqlaq għax, skont in-natura, dak ikun iż-żmien li fih is-snien ikunu fil-ħamrija, lesti biex jinbtu, u mhux ġo xi kaxxa fil-kċina tiegħek. Allura is-snien jibdew jarmu n-NEBBIETA, daqs li kieku kienu fil-ħamrija. Meta jaraw it-tewm kollu jarmi n-nebbieta fil-kaxxa fejn ikun maħżun, il-bdiewa jgħidu li t-tewm XEGĦEL, għax peress li n-nebbieta għall-ewwel tkun bajda, tkun tidher qisha ħafna xemgħat żgħar. Imma mbagħad in-nebbieta tiħdar. Peress li s-snien tat-tewm ma jkunux jistgħu jerdgħu is-sustanzi mill-ħamrija, l-enerġija kollha li għandhom bżonn biex inebbtu joħduha kollha minn fuq ommhom, u allura s-sinna tiżvojta minn ġewwa u ma tkun tiswa għal xejn. Jekk tagħraf taħżen it-tewm sew, jista' jservik anke sa Jannar jew Frar, meta mbagħad tibda ssib tixtri xi tewma ħadra biex titfagħha fil-borma.

@ Karmenu Pace

Il-Purċellat

Karmenu Pace

"Dok bijh kint naħdim," qalli Żaren Zammit mill-Qrendi li jgħodd mat-80 sena u li għomru u żmienu jistad għall-ħut. "Darba weħilna bil-lenze Filfla u kellna nitilqiw kollox għax sor il-ħejn. U l-għada għedt lil Wiwi (Karmnu Magro minn tal-Mumja mill-Qrendi wkoll) "ejje mmorrow ħa nippruvaw neqilewh, għandi l-purċellot ukoll mwaħħal miegħew."

"Il-Wiwi qelli li kien imċaqlaq wusq. U moma u bdejt niġbid u niġbid u fl-aħħar inqala'. U għidtlu: qed tura għallinqes salvajna l-purċellot. Mele bdejt niġbid u x'ħejn talajneh fil-wiċċ insejb ċerne ta' żewġ piedej imwaħħle u l-purċellot fuq rusha." U beda jidħak Żaren meta ftakar f'dik il-ġrajja, għax tassew kienet ġietu tajba.

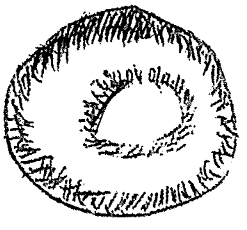

Il-Purċellat

Żaren qalli li l-purċellat kien jagħmlu hu minn xi biċċa ċangatura tal-franka, ħoxna xi erba' pulzieri. L-ewwel jiżmarralha l-kantunieri ta' barra b'xi mterqa, mbagħad jibda jħaffer f'nofsha bix-xewka tal-baqqun sa ma jtaqqabha u jkompli jwessa' t-toqba għal xi tliet pulzieri jew erbgħa. Imbagħad wara jkompli bl-iskalpell u l-mazza jnaqqax biex jġibha għat-tond minn ġewwa u minn barra sakemm tiġi bħall-għamla ta' kagħka. U fl-aħħar jirfinaha b'xi xafra jew bis-sandpaper. Il-purċellat kienet biċċa għodda mportanti għas-sajjieda u kienu jużawh biex bih jippruvaw jaqilgħu xi lenza jew konz tal-qiegħ meta jeħlilhom taħt xi skoll. Il-lenza setgħet teħel jew minħabba l-kurrent, jew għax tinzerta taqbad xi sunnara mal-blat, jew inkella għax tiġri biha l-ħuta taħt xi blata. Żaren qalli li "bex ma titilfiwx il-purċellot tirbtow b'lenze barranija. Allura ntej mite teħil taqta' l-lenze, iddaħħalhe minn ġal-purċellot, tarġa taqqgħed it-trowf u mbagħad tnizzlu, l-aħjor kuntra l-kurrent. Umbagħad mite jidhirlik li wasal deqs erbat iqjem 'l fowq mill-qegħ titlqiw. Dok bil-pejż tiegħew jaqla l-lenze 'l barra, jekk jirnexxilik. Bex taħdim sew, bilfurs trejd iżżumm il-lenze l-imwaħħle stiruta bex il-purċellot mite titlqu u jasal, jagħmil magħha. Jekk tkiwn mitruħe tkun qed taħdim għalxejn." Żaren qalli li mhux dejjem jirnexxi u li jista' jkun li titlef il-lenza u l-purċellat, imma hu qatt ma tilfu. Ġieli l-purċellat meta jasal mal-blat jieħu daqqa u jinqasam fi tnejn. Imma l-biċċa l-kbira anke meta s-sajjied jitlifu kien jibqa' sħiħ imwaħħal taħt xi blata. Il-bugħaddasa kultant għadhom isibu xi wieħed sal-lum għalkemm iktar ma jgħaddi ż-żmien iktar qed isiru rari.

Meta bdejt ngħodos jien xi għoxrin sena ilu kont sibt wieħed minnhom u ħadtu d-dar biex nurih lil missieri peress li kien dilettant tal-baħar. Hu mill-ewwel qalli li dak jgħidulu purċellat u li kien jintuża mis-sajjieda. Mela darba, peress li jien dilettant tal-antikitajiet, kont għaddej minn ħdejn ħanut Birkirkara u dħalt nara x'għandu. B'għaġeb tiegħi nara wieħed minn dawk il-ġebel għall-bejgħ. Maġembu kien hemm ktieb miftuħ u f'dik il-paġna kien hemm tpinġija antika ta' mirkeb b'raġel mixħut minn tulu fuq il-poppa qed iniżżel purċellat fil-baħar bil-galbu kollu. Il-kitba taħt l-istampa kienet tgħid li din kienet forma ta' ankra li kienu jużaw fl-antik nett. Meta mort lura d-dar għidt lil missieri x'kont rajt u qrajt u bdejt immeriħ li hu kien żbaljat. Missieri, għalkemm ma kienx jaf jaqra u jikteb imma esperjenza kellu biex ibiegħ, reġa' nsista li dak kien apparat biex jaqilgħu l-lenez bih. Jien dakinhar

kont għadni nemmen li kulma jkun miktub fil-kotba huwa verita' sagrosanta u bqajt inmerih li min kiteb dak il-ktieb kien studja l-affarijiet. Kien meta iktar 'l quddiem smajtha mis-sajjieda stess li ntbaħt li missieri kellu raġun u li tal-ktieb kienet baħnanatha kbira! Id-daqs u l-piż tal-purċellat ivarja ħafna minn wieħed żgħir ta' 15-il ċentimetru dijametru fuq barra u jiżen inqas minn kilo sa wieħed mill-kbar daqs 50 centimetru u ta' xi 15-il kilo piż jew iktar. Id-dijametru ta' ġewwa jikber ukoll skont id-daqs, minn 6 centimetri sa tnax-il ċentimetru bejn wieħed u ieħor. Joey Damato mill-Qrendi, it-tifel ta' Pawlu ta' Żuta li kien sajjied prim u bejjiegħ tal-ħut, qalli li missieru kien iżomm wieħed miegħu mill-kbar, daqs rota ta' mutur żgħir biex jużah ħalli jaqla' l-għażel (il-parit) li sata' jeħillu. Qalli wkoll li missieru kien jużа oġġett tal-landa bil-ġwienaħ li hu kien isejjaħlu "l-ajruplan" biex bih igerrex il-ħut, ngħidu aħna xi ġliba kaħli, għal ġox-xibka. Imma fuq il-purċellat jiftakar sewwa li missieru kien jużah għall-għażel. Meta jeħillu l-għażel ma xi skoll missieru kien iniżżel il-purċellat mat-tarf tiegħu u l-għażel (ix-xibka tal-parit) jibda tiela mit-toqba tan-nofs u jingħasar u s-sajjied dejjem jerħilu l-purċellat biex bil-piż tiegħu jaqla' x-xibka minn fejn tkun imwahhla. Peress li s-sajjieda għalkemm kienu jibżgħu għalih kienu jafu li tista' titilfu għax ma ttellgħux, kienu jaħdmuh mill-ġebel tal-franka fil-biċċa l-kbira għalkemm Żaren l-Isprenec (jew il-Merlin kif kienu jgħajtu wkoll lil missieru Lippu) qalli li seta' jkun hemm xi wieħed tal-qawwi biex ikun iktar sod u itqal. Skont il-Profs. Aquilina, l-kelma "purċellat" tfisser ġebla għamla ta' ċirku li tintuża mis-sajjieda biex jaqilgħu xi lenza, konz jew xibka li tkun weħlitilhom mal-qiegħ. (p.1095). Aquilina jqabbilha mal-kelma Taljana *purcelle, cassa in forma di nave* (Dizzjunarju Malti/Ingliż).

@ Karmenu Pace

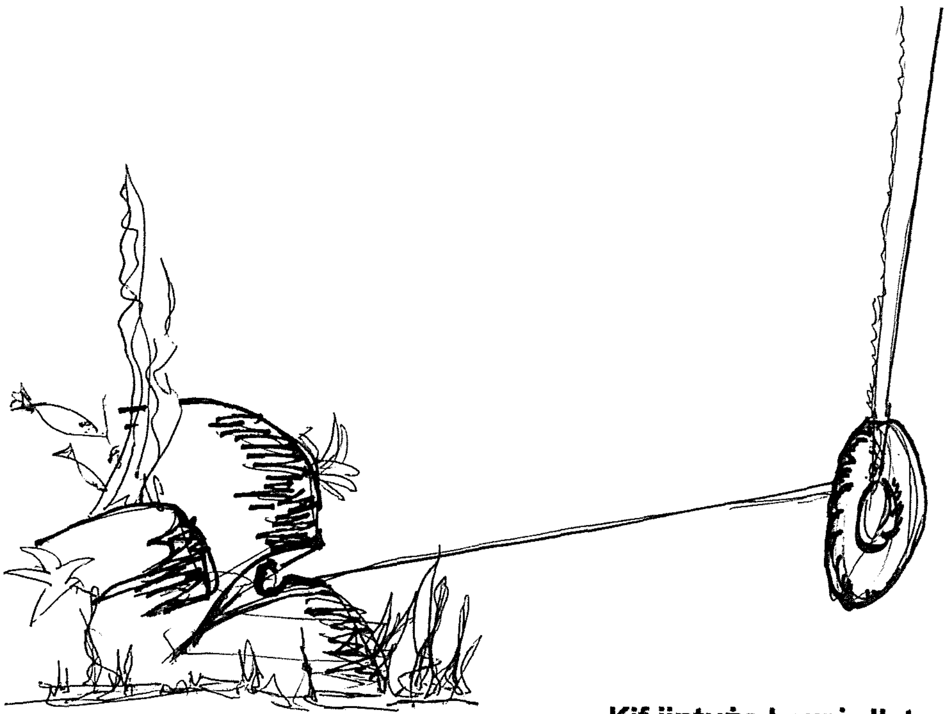

Kif jintuża l-purċellat

AKTAR GRIEBEĠ

Qed inżid xi tagħrif fuq xi griebeġ oħra biex inkompli mal-kitba li ktibt fil-ħarġiet tal-Imnara Numru 32 u 33.

IL-GORBOĠ TAL-MELLIEĦA

Dal-gorboġ hu tat-tip "imdaħħal ġol-ħajt" u qiegħed fil-bidu tan-niżla tal-Għadira. Id-daħla tiegħu tħares lejn it-Tramuntana, u hi wiesgħa 24 pulzier u għolja 36 pulzier. Id-daħla qiegħda dritt mal-ħajt tax-xellug. Fuq ġewwa l-gorboġ għandu tul (minn ġenb sa ġenb) ta' tmien piedi u 10 pulzieri, u l-wisgħa wara l-ħxuna tal-faċċat hi 36 pulzier. It-tisqifa tiegħu hi magħmula minn ħames xorok ħoxnin (magħmula mill-qiegħan?)

Dan il-gorboġ ġol-ħajt jinsab ftit 'l isfel mill-bidu tan-niżla lejn l-Għadira, 'l isfel mir-*roundabout* tal-Mellieħa. Hemm qisu trejqa bla asphalt fuq ix-xellug u l-gorboġ qiegħed ġo għalqa żgħira mal-ħajt ta' wara. Huwa nteressanti għax il-ħitan tiegħu minn ġewwa telgħin dritt u jingħalqu kemm kemm qabel is-saqaf. It-tisqifa hi magħmula minn xorok ħoxnin jew kapitelli, mhux bħal giren oħrat as-soltu – bil-qxur. Fuqu, fuq in-naħa ta' wara, hemm għalqa oħra, għax il-blat huwa mtarraġ ħafna u l-ħajt faċċata tad-daħla għandu xi żewġ piedi mqatta' fil-blat. Ma fihx tawwala, u jista' jesa' mas-sitt jew tmien persuni bil-qiegħda, jew wieħed mimdud komdu minn tulu. Tajjeb ukoll biex wieħed jerfa' xi ħaġa fih. L-art hija torba u blat.

Jien lili dan laqatni, u fakkarni fil-gorboġ/girna li hemm lejn Selmun, il-Mellieħa wkoll – fejn il-kultura dominanti hija tal-giren. Naħseb li Fr. Fsadni kieku kien jgħoddu bħala girna fil-ħajt. Jista' jkun li kien ikollu raġun. Li nixtieq jien hu li niġbed l-attenzjoni li hemm xebħ kbir ħafna bejn dan il-gorboġ u griebeġ oħra tat-tip tan-naħa t'isfel ta' Malta. Li rrid ngħid hu li jidher li fejn il-bidwi kien isib il-materjal, kien jippreferi jagħmel tisqifa ċatta – min jaf, forsi għax eħfef? Jidhirli li rari ħafna li ssib griebeġ ta' din l-għamla f'dawn l-inħaw ital-Mellieħa.

(ara d-disinn f'paġna 142) →